

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**Čeští krajané v srbském Banátu a jejich ekonomická a
kulturní spolupráce s Českou republikou**

Petr Kopal

© 2009 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Čeští krajané v srbském Banátu a jejich ekonomická a kulturní spolupráce s Českou republikou" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 4. 2009

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval PhDr. Ing. Petru Kokaislovi, PhD. za jeho vedení, cenné rady a připomínky. Další díky patří českým krajanům v srbském Banátu za jejich ochotu spolupracovat.

Čeští krajané v srbském Banátu a jejich ekonomická a kulturní spolupráce s Českou republikou

Czech immigrants in the serbian Banat and their economical and cultural cooperation with Czech republic.

Souhrn

Bakalářská práce se zaměřuje na českou menšinu v srbském Banátu. Z počátku je pozornost soustředěna na obecnou charakteristiku českých krajanů v Srbsku, která se zabývá historií, identitou, náboženstvím, vztahy s majoritní společností, ekonomickou situací a kulturou.

Druhá část práce je věnována spolupráci krajanů s Českou republikou, kde jsou popsány aktivity Ministerstva zahraničních věcí na podporu českých krajanů ve světě. Zmíněné je i vzájemné partnerství s Královéhradeckým krajem. Poslední fáze je aplikace této spolupráce na českou menšinu v Srbsku. Cílem práce je zjistit, jaký má kooperace vliv na tamní život Čechů.

Summary

This bachelor work is focused on czech minority in Serbian Banat. At first it will be described universal characteristics of Czech immigrants in Serbia, which are history, identity, religion, relations with majority society, economic position and the culture.

Second part is presenting countrymen's cooperation with Czech republic. It will be mentioned activities of Ministry of Foreign Affairs for immigrant support in abroad and partnership with Královéhradecký region. After that, the cooperation will be apply to Czech minority in Serbia. The main intention is to find out the influence of the coaction on local life of Czech people.

Klíčová slova: Čeští krajané, Srbsko, Spolupráce

Keywords: Czech immigrants, Serbia, Cooperation

1. Úvod.....	3-
2. Metodologie.....	4-
3. Cíl práce.....	5-
4. Literární rešerše	5-
5. Úvod do problematiky krajanů	6-
6. Charakteristika českých krajanů v srbském Banátu	9-
6.1. Historie osídlení srbského Banátu českými obyvateli.....	9-
6.2. Demografický vývoj počtu českých obyvatel v srbském Banátu	12-
6.3. Situace dnes	12-
6.3.1. Identita	13-
6.3.2. Náboženství.....	14-
6.3.3. Vztahy s majoritní společností	15-
6.3.4. Ekonomická situace	16-
6.3.5. Kultura	18-
7. Spolupráce s Českou republikou	21-
7.1. Ministerstvo zahraničních věcí	21-
7.1.1. Podmínky získávání finančních prostředků	24-
7.1.2. Realizované programy MZV na podporu českých krajanů.....	25-
7.1.2.1. Pomoc při správě kulturních zařízení a škol	25-
7.1.2.2. Pomoc v oblasti školství.....	25-
7.1.2.2.1. Letní kurz českého jazyka v Dobrušce.....	26-
7.1.2.2.2. Studijní pobyty na veřejných vysokých školách v ČR.....	26-
7.1.2.2.3. Kurz metodiky českého jazyka	27-
7.1.2.2.4. Lektori působící v krajanových komunitách.....	27-
7.1.2.3. Propagace krajanů	28-
7.1.2.3.1. Časopis „České listy“	28-
7.1.2.3.2. Rozhlasové vysílání	29-
7.1.2.3.3. Krajané.net	29-
7.2. Ostatní instituce.....	30-
7.2.1. Královéhradecký kraj.....	30-
8. Využití peněžních prostředků	31-
9. Závěr.....	37-
10. Seznam použité literatury.....	39-

1. Úvod

Osídlování nových oblastí a s tím spojené stěhování obyvatel zde byly odjakživa. V rámci světové globalizace a snadnější dostupnosti všech kontinentů dopravními prostředky je migrace obyvatel běžným jevem dnešní doby. Každý člověk touží po lepším životě a hledá místo, které by mu tuto změnu umožnilo. Takový cíl měli i Češi, kteří se z území dnešní České republiky stěhovali do různých koutů světa. Ve své práci se zabývám českými krajanů, kteří odešli před více než dvě stě lety a obývají oblast srbského Banátu.

Předkládaná bakalářská práce se zabývá touto českou menšinou a její spoluprací s Českou republikou. Svou práci jsem si zvolil na základě čtrnáctidenního terénního výzkumu, který spadl pod projekt Krajané, po stopách Čechů ve východní Evropě. Náplní práce je charakterizovat historii a současný stav českých krajanů a nastínit jejich spolupráci s Českou republikou.

Práci je rozdělena do čtyř okruhů. Zpočátku popíšu metodologii a cíl práce a poté bude pozornost věnována obecně krajanům v srbském Banátu. Poslední dvě části jsou zaměřeny na spolupráci, přičemž první část se zabývá spoluprací ČR s krajanů v širší rovině a ve druhé části se pokusím aplikovat tuto kooperaci na českou menšinu v Srbsku. Stěžejním cílem bude zjistit jaký má spolupráce vliv na život krajanů. V rámci spolupráce se soustředím na činnosti, které vykonává Ministerstvo zahraničních (dále jen MZV) věcí na podporu českých krajanů a následně bude popsáno jak tyto snahy krajané využívají. V práci budou zmíněny i činnosti Královéhradeckého kraje, který se Čechům v srbském Banátu také snaží pomáhat.

2. Metodologie

K dosažení cíle byl proveden terénní výzkum mezi českými krajaný na území srbského Banátu. Během zjišťování byla použita kvalitativní metoda při zúčastněném pozorování. Výhodou této formy sběru dat je přímý kontakt s respondentem a začlenění výzkumníka po určitou dobu do zkoumaného prostředí. Během rozhovorů byly použity polostrukturované rozhovory, jenž mi umožňovaly dotazovaného nasměrovat do konkrétní oblasti. Nevýhodou je však velká náročnost na tazatele, který nemusí danou problematiku podrobně znát. Během rozhovorů byla často používána technika sněhové koule, kterou jsem používal na získání hlubších poznatků. Jako technické pomůcky jsem používal diktafon, fotoaparát s možností videa a zápisník.

V první fázi mého výzkumu jsem se zaměřoval na teoretickou část, která obsahovala studium dostupné literatury a článků týkající se problematiky českých krajanů v srbském Banátu. Cílem této fáze bylo získat určité podvědomí o životě Čechů v místě, kde žijí téměř 200 let. Druhá fáze probíhala již v terénu v městě Bela Crkva a přilehlých vesnicích s českou menšinou. Terénní výzkum jsem prováděl v červenci roku 2008 spolu se třemi studenty. Náš pobyt byl předem ohlášený a díky ubytování přímo u jednotlivých krajanů jsme s nimi měli každodenní přímý kontakt. Nebyla zde jazyková bariéra, jelikož všichni hovořili česky. Po představení a vysvětlení mého záměru jsem postupoval dle stanovené osnovy a mnohdy jsem nechával dotazovanému více prostoru.

Oslovovanou skupinou byli jak muži, tak i ženy. Nejčastější věkovou skupinou tvořili lidé v rozmezí od 40 do 85 let. Mladých lidí s českými kořeny je zde velice málo a navíc neumějí česky. Krajané byli moc vlídní, pohostinní a velice komunikativní, takže nebyla o rozhovory nouze. Většinou byla předem dohodnutá setkání, ale v obci Kruščice jsem i náhodně obcházel domy, kde žily české rodiny. Získal jsem tak mnoho informací z různých úhlů pohledu na danou problematiku. V terénu jsem se i setkal s nepravdivými informacemi nebo dvojím pohledem na věc.

Osoby a jména dotazovaných, které v mé práci cituji jsou pravdivé.

3. Cíl práce

Hlavním výzkumnou otázkou je zda, spolupráce mezi ČR a českými krajaný v srbském Banátu má vliv na budoucnost této české menšiny. První fáze práce je zaměřena na historickou a současnou situaci krajanů v Srbsku, kde nastíním jejich příchod do této oblasti a dále bude pozornost soustředěna na identitu, kulturu, náboženství, demografický vývoj atd. Cílem této části je charakterizovat život českých krajanů v dané lokalitě. Druhá část práce se už zaměřuje na spolupráci s ČR. Během této fáze budou popsány činnosti, které vykonává MZV a jiné instituce na podporu českých krajanů v širší rovině a poté bude tato spolupráce aplikována na českou menšinu v srbském Banátu. Stěžejním cílem bude zjistit, zda jsou tyto snahy efektivní, prospěšné a zda mají na budoucnost české menšiny nějaký vliv.

4. Literární rešerše

V současné době neexistuje publikace, která by se podrobně zabývala spoluprací české menšiny v Srbsku s Českou republikou. Z tohoto důvodu jsem byl nucen často čerpat z internetových zdrojů, konkrétně ze stránek MZV. Jediná publikace, která se týká českých krajanů v Srbsku je *Od Moravy k Moravě* od Václava Štěpánka, kterou vydal spolu s Ladislavem Hladkým a ve spolupráci s Bronislavem Chocholáčem a Liborem Janem. V knize se však věnuje „pouze“ počátkům české kolonizace Banátu. Václav Štěpánek také publikoval krátký článek *Mizející menšina*, kde stručně charakterizuje minulost a současnost českých krajanů v Srbsku.

Malou studii týkající se vystěhovalectví do jihovýchodní Evropy provedla také česká etnoložka Iva Heroldová, která se ve své práci soustřeďuje hlavně na historii příchodu krajanů do Banátu.

5. Úvod do problematiky krajanů

Téma českých krajanů je neustále studováno a rozpracovááno. Existuje řada odborných i laických článků, publikací a mnoho materiálu, týkajícího se krajanské problematiky, nalezneme v národních archívech. Zabývají se jí vládní i nevládní instituce.¹

V současné době žije v zahraničí téměř dva miliony lidí, jenž se hlásí k českému původu. Často se však jedná o několikátou generaci, jejíž předkové pocházeli z Čech. Není proto divu, že mnozí z nich už český jazyk neovládají. Odchody z rodné země měly různé důvody. Nejčastěji se jedná o příčiny sociální, politické, náboženské nebo společenské.² Většinou se odcházelo dobrovolně, ale nespočet Čechů muselo odejít z důvodu vyhnání a exilu. Mezi těmi nedobrovolnými byla mnohdy i elita národa. Stěhování a přesuny za lepším životním, prací nebo výdělkem byly důvody, které zde byly odjakživa. „*Odcházelo se v dobách království, v době před i pobělohorské, v době rakousko-uherské nadvlády i v době I. Republiky, před II. Světovou válkou i po ní, před komunisty i za komunistů.*“³

České krajany potkáme téměř všude na světě. Díky jejich soudržnosti v nové zemi často vznikají spolky udržující české povědomí. Seskupování krajanů mělo veliký význam, jelikož umožňovalo vzájemnou pomoc, spolupráci v cizím jazykově a společensky odlišném prostředí, snižovalo psychické útrapy emigrace a dovolovalo opatřování a získávání práce a prostředků. Byly zakládány české školy, budovány národní knihovny, vznikaly spolky a sdružení, začaly se vydávat české noviny nebo časopisy, hrálo se divadlo a zpívaly se české písně.⁴

Odchází se i dnes a zřejmě nikdy tento fenomén neskončí.⁵

¹ Materiál z Československého ústavu zahraničí, Češi a Slováci v zahraničí. Text: dr. Josef Kolínský, ředitel ČSÚZ, s. 1.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž, s. 4.

⁵ Tamtéž, s. 1.

**Přehled 20 zemí s největší českou menšinou ve světě podle MZV⁶
(rok 2007)**

Země	Počet
USA	1.637.513
Kanada	79.910
Rakousko	54.627
SRN	50.000 (cca)
Slovensko	46.801
Velká Británie	46.801
Argentina	30.000 (cca)
Austrálie	21.196
Francie	20-30.000 (cca)
Švýcarsko	12-15.000 (cca)
Irsko	11.000 (cca)
Chorvatsko	10.500
Ukrajina	5.917
Švédsko	5-7.000 (cca)
Belgie	4.000 (cca)
Itálie	4.000 (cca)
JAR	4.000 (cca)
Izrael	3.000 (cca)
Nizozemí	3.000 (cca)
Rusko	3.000 (cca)

Nutno podotknout, že počet Čechů v jednotlivých zemích, především v USA, je velice subjektivní. Mnoho občanů té dané země se prohlašuje za krajana díky určitému povědomí o české minulosti. Někteří disponují českým příjmením a na základě tohoto znaku se považují za Čechy. Většina emigrantů však ani česky nehovoří. Mnozí z těch, jenž se za krajany považují, pouze pátrali po svém rodokmenu a zjistili, že jejich dávný předek pocházel z Čech. Má tento člověk právo se přihlásit k české národnosti? Jaké jsou však atributy, aby se dotyčný mohl považovat za krajana? Mnoho z nich česky nemluví a česká kultura je jim cizí. Dodržují české tradice a jsou členové českých

⁶ Češi v zahraničí [online]. 2007- [2009-02-19]. Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/public/41/72/19/72808_14945_novostatistika2008.pdf

spolků? Podle českých zákonů krajan neexistuje a česká legislativa s tímto pojmem nepracuje. To platí i pro jiné státy než je Česká republika. Například německy mluvící státy označují krajana jako člověka nebo lid mající tutéž zemi, vlast. Ve Francii neexistuje právní institut „krajan“, protože Francie nezná jiný pojem než francouzskou státní příslušnost. Stejně tak ani latinskoamerické státy nepracují s tímto termínem.

Obecně lze odvodit, že „krajan“ je osoba, která pochází z téhož kraje, národa, země nebo místa, téže národnosti, která má jistý kladný poměr k enklávě, ze které pochází. Pocit krajanství se dle zkušenosti udržuje zhruba do třetí generace.⁷

Pojem „ český krajan“ můžeme tedy rozčlenit z několika hledisek:⁸

- 1) *Z hlediska státoobčanského* – je to občan, který **a)** se narodil na území Československa (vezmeme-li za základ rok 1918 – vznik ČSR) a má české občanství, **b)** který se narodil na území vlasti a již nemá české občanství, **c)** který se nenarodil na území vlasti a má české občanství, **d)** který se nenarodil na území vlasti a nemá české státní občanství.
- 2) *Z hlediska časového* - tzn. do jakého příbuzenského vztahu je možno tu kterou osobu za krajana považovat. V tomto případě se jeví jako zásadní vycházet z hlediska, že za tuto osobu je možno považovat občana v pokolení přímém a to do cca třetího kolena (rodiče – děti – vnoučata)
- 3) *Z hlediska osobní vazby* – citový vztah a zájem o zemi svých předků a další pocit sounáležitosti, zejména z hledisek jazykových, náboženských včetně ekonomických. Tento vztah je vysoce individuální.

Neutrálním označením je pojem „zahraniční Čech“. Pojmy krajan, emigrant, exulant jsou emocionálně zabarvené a někteří zahraniční Češi se jim brání. Krajan bývá asociován s vystěhovalectvím v 19. stol. a počátku 20. stol. cca do doby velké

⁷ Informace z rozhovoru s paní Bernadetou Vintrovou z Ministerstva zahraničních věcí z krajanického odboru.

⁸ Tamtéž.

hospodářské krize (vystěhovalectví za prací). Emigrant je termín používaný nejčastěji pro vystěhovalectví od 2.sv.v. do roku 1989. Specifický termín exulant (známý z doby pobělohorské – viz Komenský) je používán pro ty osoby, které uprchly z vlasti z politických důvodů, často z obavy o život, a které i v zahraničí politicky působily proti režimu, před nímž uprchly – viz politický exil z ČSR po roce 1948.⁹

6. Charakteristika českých krajanů v srbském Banátu

Mezi těmi, kteří odcházeli ze svých domovů začátkem 19. století byli i Češi, kteří dnes obývají srbský Banát. Hovoříme tedy o krajanech, neboť drtivá většina se v České republice nenarodila a nedisponuje českým občanstvím. Mají velice kladný vztah k zemi svých předků, zachovali si své náboženství a většina krajanů hovoří česky.

V následující části bude pozornost věnována české menšině v srbském Banátu. Cílem této fáze, která se opírá praktickou část vlastního výzkumu je poukázat na život krajanů v Srbsku, tzn. od historie až po současnost.

6.1. Historie osídlení srbského Banátu českými obyvateli

Oblast Banátu, místa kam odcházeli čeští kolonisté, se nachází v jihovýchodní Evropě a zahrnuje tři státy: východní rumunská část, západní srbská a malá severní část v Maďarsku. Je součástí Panonské nížiny, ohraničenou jižními Karpaty na východě a třemi řekami. Tisou (na západě), Dunajem (na jihu) a řekou Mures (na severu).

Banát byl od roku 1552 až do roku 1716 pod nadvládou Osmanské říše. Turci, kteří tuto oblast ovládali, byli dobytí až díky úspěšnému tažení Evžena Savojského. Roku 1718 byl nastolen v Požarevcí mír, který ukončil tureckou moc a Banát připadl Habsburské monarchii.¹⁰

V polovině 18. století zde byla zformována Benátská vojenská hranice, jejíž obyvatelé byli zároveň sedláci i vojáci.¹¹ Hranice se táhla od Pančava až do Oršavy. Pustá a neobydlená krajina si vyžadovala kolonizaci a následný hospodářský růst. Díky tzv. Cothmanovu plánu byly v 60. letech 18. století uskutečněny první kolonizátorské

⁹ Informace z rozhovoru s paní Bernadetou Vintrovou z Ministerstva zahraničních věcí.

¹⁰ ŠTĚPÁNEK, Václav. Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. Národopisná revue, Strážnice, Ústav lidové kultury. ISSN 0862-8351, 2003, vol. XIII, no. 1, s. 4.

¹¹ Tamtéž.

aktivity. Plán obsahoval přesné definice úprav a s ohledem na praktičnost a maximální eliminaci vzniku případných škod při požárech či záplavách určoval i vzhled vesnic.¹²

Prvními kolonizátory byli němečtí osadníci. Čeští kolonisté, které lákala orná půda nebo menší daně, začali přicházet ve 20. letech 19. století. Nejvýraznější, co se počtu týče, byly migrační vlny v letech 1823-1830. V rozmezí mezi 50. a 60. lety se Češi dokonce podíleli nejvyšším procentem vystěhovalců.¹³ Kolonistům, kteří museli také vykonávat vojenskou službu, bylo přislíbeno mnoho výhod do začátku „nového života“.

Peněžní podpora na cestě a v prvních deseti letech pobytu bezplatné osivo, hospodářské náčiní, dobytek, stavební materiál, osvobození od placení daní pro řemeslníka na 6 let, vojáka-katolíka na 10 let.¹⁴ To byly podmínky, které nalákaly mnoho zájemců. Novým osadníkům měl být také poskytnut učitel a farář. Bohužel mnohé z těchto slibů nebyly nikdy splněny. Mnozí z nově příchozích však netušili, co je na místě čeká. Kopcovitý terén a bukové pralesy byly velkou překážkou pro zakládání nových obydlí a bujné lesy si museli vykácat sami. Paní Baruška Hánová z obce Kruščice říká o těžkém příchodu Čechů: „*V Rumunsku museli vykácat lesy, kde čtyři muži ani strom nemohli obejmout, ba někteří ani sekyru neuměli uchopit*“.

Počáteční život byl příliš tvrdý, a tak není divu, že mnozí začali uvažovat o přesídlení. Úřady však nebyly k uvolnění kolonistů z vojenských svazků shovívavé. Trvalo téměř deset let, než úřady svolili a krajané se mohli přesunout do jiných úrodnějších oblastí. Jednalo se především o obyvatele rumunské obce zvané Schöntal (Paňásky), kde byly jedny z nejhorších životních podmínek. Zůstalo zde pouze 24 rolnických rodin a pro odcházející obyvatele se našla pustá osada u obce Jasenovo zvaná Ablian (název podle vršku, kde se nachází). Tato ryze česká vesnice byla založena v roce 1837.¹⁵ První domy byli velmi bídny, pouze z bláta uplácané a sloužili pouze jako izolace tepla. Navíc byla přesně vyměřená velikost jak pozemku, tak i stavby. Později však vláda rozhodla a nechala postavit pohodlnější příbytky. Ablian (česky Češko Selo) měl i vlastní českou školu, která byla v letech 1893 až 1918

¹² V Kruščici na malém vršíčku, [online]. [cit. 2009-01-16]. Dostupný z: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=457>

¹³ ŠTĚPÁNEK, Václav. Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. Národopisná revue, Strážnice, Ústav lidové kultury. ISSN 0862-8351, 2003, vol. XIII, no. 1, s. 4.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ ŠTĚPÁNEK, Václav. Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. Národopisná revue, Strážnice, Ústav lidové kultury. ISSN 0862-8351, 2003, vol. XIII, no. 1, s. 5.

nahrazena školou Maďarskou. Počet obyvatel začal narůstat, a tak po 30 letech měl Ablian z původních 120 novousedlíků 155 obyvatel.¹⁶

Nejvíce Čechů se však stěhovalo do jedné z nejstarších osad Benátské vojenské hranice, do obce Kruščice. Usedlíci pocházejí nejčastěji z Banátu rumunského, z obcí Gernik, Rovensko, Šumice a Bígr.¹⁷ Později se Kruščice stává největší českou vesnicí v srbském Banátu. Mezi českými vesnicemi panovala vzájemná spolupráce a pomoc. Přírodním centrem celé oblasti srbského Banátu bylo město Weisskirchen (Bela Crkva). Město založili roku 1717 němečtí kolonisté. Byli to obyvatelé z nejhudších a nejzalidněnějších německých států, kteří měli tuto oblast hospodářsky povznést. V polovině 18. století se začali z okolních vesnic stěhovat také Srbové. Po válce, která zde panovala v letech 1788 – 1790 sem přišli Rumuni a v 19. století zde začínají přicházet rovněž Maďaři. Kolem roku 1900 měla Bela Crkva přes 11 tisíc obyvatel, z nichž více jak polovinu tvořili Němci.¹⁸ Po druhé světové válce se mince obrátila, když byli „Švábové“, jak místní nazývají příslušníky německého národa, vyhnáni ruskými vojsky. V současnosti bychom zde již stěží našli německou menšinu. Dokazuje to i mimo jiné zchátralost německých náhrobků na místním hřbitově.

Weisskirchen vzbuzoval zájem i u Čechů. Lepší práce i peníze byly hlavním lákadlem. V 18. století již začali do Bely Crkvy přicházet první Češi. Nejednalo se však o rolníky nebo řemeslníky, ale spíše o vzdělané a movitější krajany. Kromě zámožných českých přistěhovalců, což byli nejčastěji důstojníci nebo kněží, zde také často přivandrovali chudí tovaryši nebo dělníci na pomocné práce. Jak zmiňuje pán Štěpánek: „Počet Čechů usedlých v Bele Crkvi se zvětšil zejména po zrušení vojenské hranice, zmizely překážky, které znemožňovaly stěhování rolnických kolonistů do měst.“¹⁹ Později se začali stahovat do města i obyvatelé z okolních vesnic z Kruščice a Ablianu nebo ze sousedního Rumunska. Každý toužil po lepším životě a očekával, že volba odejít z vesnice do města jim tento sen splní. Není divu, že mnozí šli za tímto rozhodnutím, jelikož život na vsi nebyl jednoduchý. Každodenní dřina na poli, která začínala časně z rána a končila při západu slunce. K tomu starost o své hospodářství a rodinu. Češi tak

¹⁶ ŠTĚPÁNEK, Václav. Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. Národopisná revue, Strážnice, Ústav lidové kultury. ISSN 0862-8351, 2003, vol. XIII, no. 1, s. 5.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ MATŮŠEK, Josef. Češi v jihoslovanských zemích. Archiv Česká beseda Bela Crkva.

¹⁹ ŠTĚPÁNEK, Václav - Hladký, Ladislav. Od Moravy k Moravě. Z historie česko-srbských vztahů. První. Brno : Matice moravská ve spolupráci s Maticí srbskou, 2005. ISBN 80-86488-18-7. s. 99.

začali přicházet do Bely Crkvy s vidinou lepšího bytí. Mnozí pracovali jako řemeslníci nebo sloužili Němcům. Z Rumunska pak přicházel Češi především ze Svaté Heleny a Gerníku.

6.2. Demografický vývoj počtu českých obyvatel v srbském Banátu

Pravidelné a souvislé sčítání Čechů žijících v srbském Banátu není zjišťováno. K dispozici máme pouze nepravidelné informace o počtech krajanů. Přesného počtu Čechů se není lehké domoci, jelikož národnostní uvědomění nemusí korelovat se znalostí jazyka.

Jeden z prvních censů proběhl v roce 1830. V nově založených osadách na území Banátu žilo 3880 Čechů a Němců z Českého království.²⁰ Další sčítání proběhlo v roce 1921 a k české národnosti se přihlásilo 2035 krajanů. Nejvíce Čechů tehdy žilo v obci Kruščice (okolo 500), dále pak ve Velikém Središti (447), v Bele Crkve (345) a v Českém Selu (200).²¹ Při sčítání z roku 1961 bylo na území srbského Banátu 3086 českých krajanů. Poslední census proběhl v roce 1971, kde počet dosáhl jen počtu 2535 Čechů mající české kořeny.²²

Informace o počtech krajanů z let 80. a 90. chybějí. Očekává se však pokles, a to díky většímu tlaku majoritní společnosti. Neoficiální odhady dnes hovoří o počtu 1500 – 2000 Čechů žijících především v obcích Bela Crkva, Kruščica, Česko Selo, Veliko Srediště, Gáj a Bělehrad.²³ Budoucnost české menšiny je závislá především na mladé generaci, která však díky asimilaci se srbským obyvatelstvem ve většině postrádá zájem o udržení kultury.

6.3. Situace dnes

Pokud bychom chtěli hodnotit současnou situaci české menšiny v Srbsku, musíme brát v potaz několik hledisek, které tuto menšinu utvářejí.

²⁰ ŠTĚPÁNEK, Václav. Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. Národopisná revue, Strážnice, Ústav lidové kultury. ISSN 0862-8351, 2003, vol. XIII, no. 1, s. 4.

²¹ HEROLDOVÁ, Iva - Vystěhovalectví do jihovýchodní Evropy In: ČEŠI V CIZINĚ. (Podrobný popis českých osad v Chorvatsku, Bosně a srbském Banátu). s. 3.

²² MZV. Krajané na Balkáně. [online]. [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW:<
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/krajane_ve_svete/krajane_na_bal_kane/index.html >.

²³ Tamtéž.

6.3.1. Identita

Formování vlastní identity českých krajanů se utvářelo téměř 200 let a utváří se dodnes. Udržení vlastní homogenity v cizích prostředí po tak dlouhou dobu by nebylo možné. Obraz českého emigranta se v průběhu let měnil a z velké míry se přizpůsoboval místní většinové společnosti. Některé asimilace ovlivnila naplno a někteří (především v Českém Selu) si českou identitu do značné míry udržují. Vnímání češství se u jednotlivých krajanů liší. Záleží zde na mnoho aspektech, které identitu ovlivňují.

Nejvýraznější rozdíl pocítíme mezi městem Bela Crkva a vesnicí Česko Selo. Ve městě, které má přes 10 tisíc obyvatel, jsou vyvíjeny daleko větší asimilační tlaky než na vsi, a proto je zde česká identita u velké části krajanů vnímána méně. Češství jim není cizí, ale už “spadají do tavícího se kotlíku.“ Jedním z hlavních důvodů je smíšené manželství, které se začalo objevovat v 50. letech 20. století.²⁴ Sňatky se uzavíraly nejčastěji se srbským obyvatelstvem. Do té doby se Češi snažili uzavírat manželství uvnitř vlastní skupiny buď na lokální úrovni nebo docházelo k plánovitým sňatkům s českou menšinou v Rumunsku.

V současné době mezi sebou páry mluví především srbsky, a tak češtinu už často zapomínají. Dnešní generace, která jako poslední navštěvovala českou školu v 70. letech bude možná jedna z posledních. Někteří z potomků sice česky rozumí, ale mluvit už nedokážou. Pro znázornění uvedu příklad z terénního výzkumu, kdy jsem se srbské mládeže zeptal, zda znají v Bele Crkve nějaké mladistvé Čechy. Jedna dívka mi anglicky odpověděla: „Já jsem Češka.“ Česky však nehovořila, zvyky nebo tradice nedodrhuje. Při dalším dotazu, proč se považuje za Češku, mi sdělila: „Protože moje máma je Češka.“ Slovo „Češka“ je v tomto případě velice subjektivní, ale jelikož je pokrevně příbuzná může se za krajanu prohlašovat. Většinou krajané, kteří se starají o chod Matice České a České Besedy se občas snaží mezi sebou mluvit česky, ale většinou jde o směs češtiny se srbštinou. Pokud se projednávají důležité věci, volí srbštinu. V případě návštěvy nebo delegace z České republiky se krajané snaží mluvit česky. Jejich jazyk je u některých velice pěkně srozumitelný, naopak u některých je příliš silný srbský přízvuk a člověk se musí velmi koncentrovat, aby všemu rozuměl.

²⁴ Štěpánek, Václav. Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. Národopisná revue, Strážnice : Ústav lidové kultury, XIII, 1, od s. 3-10, 8 s. ISSN 0862-8351. 2003. s. 8

Češi jsou v srbském Banátu více jak 200 let a udržení endogamie by nebylo možné. Vyskytly se zde navíc případy degenerace vlastních potomků kvůli uzavírání manželství mezi vzdálenými příbuznými. Ve vesnicích jako je Češko Selo nebo Kruščice je česká identita vnímána v daleko větší míře než v nedaleké Bele Crkve. Důkazem toho je i lepší znalost češtiny a míra dodržování tradic. Určitě nemalou roli zde hraje i genderová příslušnost. O něco lepší situace je u mužů, kteří si jako „důkaz“ svého češství předávají z generace na generaci své české příjmení. Mají tak stále na vědomí určitý symbol české minulosti. Důležitá je i spolupráce s Českou republikou, která dodává krajanům více českého uvědomění. Mnoho z Čechů navštívilo zemi svých dávných předků a většinou v nich pobyt zanechal spřízněnost k českému státu a české kultuře. Často bylo k slyšet, že udržení češtiny, jako jednoho ze základních atributů české identity, je otázka 10 až 20 let. Lidé si budou možná uvědomovat svoji českou historii a dochová se i české příjmení, ale záleží zda, v nich zůstane „český duch.“

6.3.1. Náboženství

Srbsko, které jako samostatný stát vzniklo 5. června 2005 po rozpadu soustátí Srbsko a Černá Hora, je sekulární stát. Náboženství, které má také podíl na rozpadu Jugoslávie, hraje v soudobém životě důležitou roli. Největší počet věřících zaujímá pravoslavná církev (85%), druhou největší konfesní skupinu tvoří katolíci (5,5%), následují muslimové (3,2%), protestanti (1%) a ostatní náboženství (5,3%).²⁵

Geograficky jsou z větší části oddělení pouze Bosňáci, kteří žijí na jihu v oblasti zvané Sandžak. Náboženská situace v Bele Crkve je výjimečná především tím, že se zde prolínají dvě základní náboženství. Od příchoďů Němců a založení města roku 1717 je zde náboženství římskokatolické a pravoslavné. Němci si sebou přinesli katolické vyznání a postavili zde i svůj kostel, od kterého mimo jiné vznikl název Bela Crkva, neboli „bílý kostel“. Srbové, jako většina východního bloku Evropy, jsou vyznavači pravoslavné církve. V Bele Crkve se nachází celkem čtyři kostely: kostel srbské pravoslavné církve, kostel sv. Anny církve katolické, pravoslavný kostel rumunský a ruský. O organizaci církevních aktivit se starají kostelní rady jednotlivých obcí. Češi, kteří zde nyní žijí, jsou všichni katolíci. Každou neděli chodí na mši, která probíhá

²⁵ Srbsko: Základní informace o teritoriu . [online]. [cit. 2009-02-29]. Dostupný z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/srbsko-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000798/>

z větší části v srbštině, ale uslyšíme zde i české zpěvy nebo český otčenáš. Kněz je původem Maďar, ale umí dosti dobře srbsky. Bohužel návštěvnost už je velice slabá. „*Dříve chodilo do kostela 70 – 100 lidí a nyní se stěží dopočítáme počtu 30*“ zmiňuje pan Votípka, který byl svého času předsedou kostelního výboru. Největší problém je nastupující mladá generace, která nemá o víru příliš velký zájem. Pokud chodí s rodiči do kostela, tak nejčastěji ještě v předškolním věku. Později však zájem o církev opadá a příliš velký tlak ze strany rodičů nebo samotné fary vyvíjen není. Navíc naprostá většina mládeže pochází ze smíšených rodin, a proto na ně není vyvíjen tlak k určité konfesi.

V případě ortodoxnějšího smíšeného manželství navštěvují rodiny obě dvě církve.

Vzájemná náboženská tolerance zde byla odpradáвна. Jak ve Vojvodině, tak i v Bele Crkve panuje velká otevřenost k příslušníkům jiných národů a tudíž i k odlišné víře. Vyplývá to nejspíš z toho, že lidé, kteří začali tento pustý kraj obývat, měli těžký život a vzájemná kooperace byla důležitá. Pokud nahlédneme do soukromí Čechů, tak jejich příbytky jsou často zdobeny sakrálními věcmi a symboly. Některé rodiny mají k náboženství stále aktivní přístup, a tak obrazy a ostatní předměty symbolizující víru mají hrdě vystavené. U méně pobožných rodin znamenají spíše dochovanou památku po předcích.

Mladá, především městská generace na náboženských zásadách příliš nelpí. Důvodem je pronikání západních hodnot jako je individualismus a díky tomu dochází k odklon od duchovních tradic. Daleko větší náboženské cítění však stále převládá na vesnici, kde si víra do značné míry stále udržuje svojí roli. Více se starají o svůj kostel a nedělní mši navštěvuje také více krajanů. Největší slavností v Českém Sele je posvěcení na sv. Jana, jelikož místní kostel byl vysvěcen svatému Janu Nepomuckému. Do Ablianu (původní název) se tak sjedou Češi z okolních vesnic a z Bele Crkve. Působí zde stejný kněz jako v Bele Crkve, který v neděli objíždí přilehlé vesnice s českou menšinou.

6.3.3. Vztahy s majoritní společností

Jižní Banát, domov českých krajanů, spadá administrativně pod autonomní oblast Vojvodina. Tato multietnická část tvoří téměř 20 % obyvatel celého Srbska. Nejčetnější menšinou ve Vojvodině jsou Maďaři, dále pak Chorvati, Slováci,

Černohorci, Rumuni, Rómové, Rusíni a Makedonci. V celé autonomní oblasti jsou, kromě srbštiny, uzákoněny další 2 oficiální jazyky. Jedná se o jazyky největších národních menšin: maďarština, slovenština, rumunština a rusínština.²⁶ Vztahy mezi 18 minoritami, které se zde nachází, nejsou problémové. Občas může dojít na slovní narážku, ale k fyzickému násilí kvůli odlišné národní identitě zde nedochází.

V okolí Bele Crkve, kde se nachází česká menšina, je také více národnostních skupin. Podobně jako ve Vojvodině zde žijí Rumuni, Maďaři, Chorvati, Černohorci a další. Dříve byli v Bele Crkve i Albánci, ale dnes už, dle slov pana Votípky, zde žije pouze jeden albánský pekař.

Etnické menšiny zde nejsou v žádném směru omezovány. To platí samozřejmě i pro české krajany. Navzdory odlišné konfesi zde soužití s většinovým srbským obyvatelstvem bylo odpradáвна kladné. V současné situaci zde není rozdíl mezi Čechy a Srby. Není zde jazyková bariéra, jelikož všichni krajané hovoří výhradně srbsky, fyzickou odlišnost bychom zde nenašli a téměř dokonalá asimilace eliminuje tento etnický rozdíl. Pokud se konkrétní osoby přímo nezeptáme na jeho kořeny, nepoznáme že se jedná o českého krajana.

6.3.4. Ekonomická situace

Srbsko se stále ekonomicky vzpamatovává z následků války, která byla oficiálně ukončena v roce 1999. Letecké nálety jednotek NATO výrazně poničily nejen infrastrukturu a průmysl, ale také se zpřetrhaly obchodní vazby se státy bývalé Jugoslávie. Až po odstoupení prezidenta Slobodana Miloševiče začala země opět ekonomicky růst a pomýšlet na vstup do Evropské unie. Ne nadarmo se začalo hovořit o „Balkánském tygrovi“. Byl to však pouze ukazatel HDP, díky němuž Srbsko dostalo toto přívlastko odvozené od tygrů asijských. Bohužel celá země je zmítaná vysokou nezaměstnaností, která se pohybuje okolo 20 %. Většina Srbů si však přeje vstoupit a stát se součástí Evropské unie.

Situace v jižním Banátu je daleko horší než situace celorepubliková. Tento region platí za jeden z nejchudších v celém Srbsku. Největším nepřítelem je velice vysoká nezaměstnanost, která v kraji dosahuje až 80%! Mnoho z lokálních podniků je zavřených a pomalá privatizace brzdí jakoukoliv inovaci. Dříve byla v Bele Crkve

²⁶ Vojvodina: základní informace. [online]. [cit. 2009-02-30] Dostupný z: http://www.newbalkan.com/index.php?prezentace/staty_regiony/®ion=6

betonárna, keramická fabrika, tiskárna, rozvinutý byl textilní a těžební průmysl, řezbářství, ale kvůli ekonomické represi podniky zkrachovaly nebo byly zestátněny. Ti, kteří mají to štěstí a pracují, si stejně na slušný život nevydělavají, neboť měsíční příjem činí v průměru 3 tisíce. „Do důchodu odcházejí muži v 62 letech a ženy v 57, ale částka 100 eur, kterou od státu dostávají je opět mizivá“, hodnotí situaci pán Votípka. Navíc sociální politika Srbské republiky spočívá v tom, že pokud občan vlastní pole, nedostane od státu podporu v nezaměstnanosti. Ceny výrobků a služeb navíc výdělku příliš neodpovídají. Malý reálný důchod nutí obyvatele si přivydělávat na černo. Paní Vlastenka Krišan, předsedkyně sdružení Čechů jižního Banátu, komentuje momentální stav takto: „Nejsou zde překážky pro podnikání. Stát dokonce poskytuje nevratné prostředky do začátku podnikání (částka okolo 1000 eur), k tomu začínající dostane půjčku s malým úrokem na 3 roky. Bohužel lidé jsou málo informováni a bojí se začít. Obávají se, že nic neprodají, protože lidé nemají peníze. Je to začarovaný kruh.“ Proto je mnoho Čechů, především na vesnici, závislých pouze na tom, co si vypěstují. Nejčastější produkt je ovoce, kukuřice a víno. Na vesnicích pak ještě chov dobytka a včel.

Krajané z Bele Crkvy a okolních vesnic jsou velice příbuzensky provázaní, a tak vzájemná výpomoc je na denním pořádku. Častým přivýdělkem Čechů je nedělní trh, kde prodávají především své vypěstované produkty, ale i nepotřebné věci. Někteří svou úrodu prodávají do místního kombinátu, odkud ovoce, hlavně slívy, putují do Ruska. Bohužel zemědělství je vysoce závislé na počasí a mnohdy dochází k mohutným krupobitím, které úrodu znatelně poškodí. Prodat viditelně poškozený produkt je o to těžší.

V Bele Crkve se dnes nacházejí dvě základní školy, gymnázium a technická střední škola. Bohužel mladí často po absolvování školy odcházejí do větších měst. Poslední česká škola v Bele Crkve fungovala do začátku 70. let. Čeština se pak ještě nadále vyučovala, a do teď vyučuje, díky vyslaným učitelům z Ministerstva zahraničních věcí. Bohužel hodin je málo, a proto mladá generace už česky nehovoří. Někteří sice rozumí, ale nemluví. Jelikož jsou ze smíšených rodin, chybí jim motivace a rodiče se je nesnaží učit dva jazyky.

Mnoho českých krajanů ze starší generace se odvolávají na dobu Josipa Broze Tita. Pan Josef Kuželka, hrdý Čech z Kruščice, říká: „Za Tita tu nebylo nic špatné, to

jsem měl od ptáčka mlíko.“ V praxi to můžeme snadno poznat na příkladu pana Votíčky. Jeho velký dům se zahradou byl právě renovován za vlády tohoto jugoslávského „partyzána“. *„To byly ještě peníze. Dnes už si něco takového dovolit nemůžu“*, říká rodák z nedaleké Kruščice a k tomu dodává: *„Komunismus byla větší demokracie.*“ Pár let ještě potrvá, než se Srbsko vyhoupne mezi stabilní státy Evropské unie, ale v této době už nemusí žít jedna z posledních generací, která ovládá češtinu.

6.3.5. Kultura

Kultura má stále čestné místo v životě krajanů. To, co si odnesli dávní předci do Rumunska, často najdeme i v Srbsku. Tradice, zvyky, jazyk, myšlení, víra jsou součástí českého dědictví, které je mezi krajany tmelící prvek, díky němuž si většina uvědomuje svůj český původ. V minulosti však hrála kultura větší roli v životě Čechů než nyní. I když se stále česky zpívá, tančí, dodržují se zvyky, není to už tak masová záležitost. Jedná se hlavně o město Bela Crkva, kde jsou manželství silně promíchaná. Na vsi jako je Kruščice nebo Češko Selo se více dbá na tradici a její dodržování, a to i přes česko-srbské sňatky.

Velkou úlohu zde hrají české spolky jako je Matice česká, Češi jižního Banátu a České besedy. Nejdéle fungujícím českým spolkem v Bele Crkve je Česká Beseda, která byla založena roku 1922. Její původní název byl Národní fronta. Později byla tato organizace roku 1933 přejmenována na Československou besedu a nyní se pyšní názvem Česká Beseda Bela Crkva. Mezi hlavní cíle patří především udržení českého jazyka, kultury a tradice.²⁷ Česká Beseda sídlí v kulturním domě (Český dům), jenž byl za finanční pomoci české vlády zrekonstruován. Během roku se zde pořádají zábavy a folklorní představení. „Začíná se masopustem, následují oslavy velikonočních zvyků a před Novým rokem se pořádá divadelní představení, které se nacvičí v češtině.“ Vypráví paní Ivana Hubertová, svého času koordinátorka českého vysílání. Disponuje také bohatou sbírkou asi 3000 knižních svazků, ale bohužel většina z místních Čechů knihy nikdy neotevřela. Nejaktivnější složkou jsou folklorní a divadelní kroužky. Jedná se o taneční soubor České besedy pod vedením Zlatka Irovice, který je doprovázený živou hudbou, a mužský pěvecký sbor, složený spíše ze starší generace, hrající českou

²⁷ Propagační materiál Matice České. Matice Česká - Česká Beseda 1922-2002.

dechovku. Z jejich repertoáru uslyšíme staré české písně, které mnohdy ani návštěvníci z České republiky neznají. Oba dva soubory jsou častými účinkujícími jak na lokální, regionální tak i mezinárodní úrovni.

Každoročně pořádá Česká Beseda divadelní představení v českém jazyce a někdy i v jazyce srbském. Český folklor má zde dlouholetou tradici, která se předává z generace na generaci. Podle Josefa Mareše, bývalého předsedy České Besedy, má beseda kolem čtyř set členů. Češi mají s majoritní srbskou populací velmi dobré vztahy, což dosvědčuje i vyčlenění hodinového vysílání v lokálním rádiu BC-info pro Čechy. Toto vysílání, jenž nese symbolický název Krajanka, započalo v roce 1997 a většina Čechů jak v Bele Crkve, tak v Kruščici nebo Českém Sele si udělá vždy čas, aby si poslechla „českou hodinku“. Vysílá se každé pondělí od 19:00 hodin, ve středu ve 20:00, přičemž středeční vysílání se opakuje ještě v neděli. K zaslechnutí jsou především lidové písně, dechovky, česká pořekadla, vtipy nebo přání k narozeninám.

V Bele Crkve však sídlí organizace jenž má daleko větší význam než Česká Beseda. Jedná se o Matici Českou, která zastřešuje ostatní České Besedy z okolí. Byla založena v roce 2000 a zastupuje Českou Besedu v Bele Crkve, v Kruščici, Českém Selu a Gáji. Jedním z cílů je také uchování českého jazyka a zvyků, které předkové přinesli před více než 200 lety, a koordinace činnosti ostatních besed.²⁸ Matice Česká jako právnická osoba, která sdružuje českou menšinu, má nárok na finanční podporu. Peněžní dary dostává jak ze strany Srbska, tak i z vlády České republiky. Srbská vláda však poskytuje velice málo peněžních prostředků, jelikož česká menšina je v Srbsku velice malá. Největší část dotací do kasy Matice české přichází od Ministerstva zahraničních věcí.

Jediným konkurenčním spolkem Matice České je kulturně vzdělávací sdružení Češi jižního Banátu v čele s Vlastenkou Krišan. Dříve byli všichni součástí Matice české, ale kvůli neshodám se část odloučila a založila v roce 2001 tuto neziskovou organizaci. „Byly tam generační neshody“, vysvětluje důvod svého odchodu. Na rozdíl od českých besed jsou do tohoto sdružení zapojeni i Srbové, například paní, která má na starosti účetnictví je dcerou Češky, která pochází rovněž ze smíšeného manželství. Jejich předmětem činnosti je stejně jako u ostatních českých spolků důraz na udržení

²⁸ Propagační materiál Matice České. Matice Česká - Česká Beseda 1922-2002

jazyka, tradice a kultury. Častými aktivitami, které sdružení pořádá jsou poznávací zájezdy do České republiky (Pražský hrad, návštěva Senátu, Karlovy Vary, Kutná Hora atd.) a „Dny české kultury“. Cílem této akce, která se každoročně uskutečňuje v listopadu, je přiblížit českou kulturu, zvyky a tradice obyvatelům Bele Crkvy.²⁹ Program je orientován pro děti i dospělé. Vystupují zde pěvecké soubory z Bely Crkvy a Kruščice a v některých letech byly pozvány i divadelní soubory z České republiky. Návštěvníci mohou shlédnout různorodé výstavy, promítají se české filmy a samozřejmě nechybí ani české písně a folklorní tance. Za pomoci Jihomoravského kraje byl také realizován projekt a to je místní rádio „Slunce, hlas jižního Banátu“.

Aby Česká beseda Bela Crkva „nezůstala pozadu“, pořádala v roce 2006 „Večer slovanského a českého folkloru“. Místem setkání byl Český dům, kde se sjeli krajané z celého okolí. Hlavním účinkujícím byl slovenský umělecký sbor z Nového Sadu, který předvedl téměř dvou hodinové představení plné zpěvu a tance. Během bujarého večera vystoupili i taneční a pěvecké soubory z Bely Crkvy.

Češi si dochovali i veškeré svátky jak pohanské, tak i katolické. Začíná se oslavou Nového roku, poté následují Tři králové, Hromnice, masopust, kde si zpravidla děti připraví divadelní vystoupení a nechybí ani lidové tance. V Českém domě se slaví Velikonoce, kde je zvykem, že se chlapec oblékne do nevěsty a naopak nevěsta se převlékne za ženicha. Krajané Velikonoce také nazývají „červenými svátky“. Oslavy pokračují na Svatého Josefa, zvěstování Pany Marie a slaví se také Petr a Pavel. Oslavuje si i vysvěcení katolického kostela. V Bele Crkve na Sv. Annu, v Kruščici na Sv. Trojici a Českém Sele na Havla. Významný svátek je také narození Pany Marie a dušičky. Konec roku zakončují Vánoce. Nejčastější pokrm stejně jako u nás je bramborový salát a ryba. Během vánočních svátků se Češi sejdou a zpívají české vánoční koledy. Některé z nich bychom v Čechách už sotva našli. Většina krajanů slaví i srbské svátky jako je například 9. srpna Pantalejmon, což je srbské posvícení.

²⁹ Srbští krajané pořádají Dny české kultury. . [online]. [cit. 2009-03-07] Dostupný z: http://krajane.radio.cz/cs/article_detail/470

7. Spolupráce s Českou republikou

Tato fáze mé práce je zaměřena na aktivity, které ČR vykonává na pomoc krajanům ve světě. Některé krajanské komunity nemají dostatek finančních prostředků, aby mohli spravovat své krajanské objekty nebo realizovat akce na podporu české menšiny. Díky tomuto nedostatku zahájilo MZV ČR v roce 1995 zahraniční rozvojovou spolupráci (dále jen ZRS) jako integrální součást zahraniční politiky. V rámci možností, které jsou dány dostupnými prostředky z rozpočtu se MZV snaží o udržení a pozvednutí českého kulturního dědictví českých menšin ve světě. Na základě této spolupráce mají krajané možnost vytvářet obraz české identity v co nejširším spektru.

Následující část bude věnována MZV, kde bude popsán vývoj ZRS a následný vládní program na podporu českého kulturního dědictví v zahraničí. Pozornost se bude soustředit také na peněžní dary, které putovaly na pomoc českým krajanům do světa.

7.1. Ministerstvo zahraničních věcí

Ministerstvo zahraničních věcí má největší podíl na spolupráci s českými krajanů po celém světě. Díky činnostem, který tento úřad vykonává jsou krajanům ve světě poskytovány finanční prostředky a jsou realizovány aktivity na podporu kulturního dědictví. O zahraniční Čechy se zde stará Odbor pro krajany, kulturu a prezentaci – OKKP.

Tato spolupráce započala v roce 1995 a to díky zahraniční rozvojové pomoci vlády ČR. Původní pomoc krajanům při opravách a údržbě jejich objektů se opírala o usnesení vlády 153/1995 Sb. Pilotním programem byla ZRP, která byla zaměřena na pomoc kompaktní krajanské komunitě žijící ve svízelných podmínkách v odlehlém regionu v rumunském Banátu. Na životaschopnost a smysluplnost tohoto dlouhodobého programu, jehož úspěšnost se prokázala již v zahajovacím období 1995-1996, navázaly obdobné projekty pro další krajanské komunity. Od roku 1997 se do rozvojové spolupráce zapojilo Chorvatsko, Polsko a Rakousko, dále v roce 2000 Bosna a Hercegovina, Jugoslávie, Ukrajina a USA, v roce 2004 se přidala Argentina

a Moldavsko. Od roku 1998 do roku 2001 bylo v rámci ZRP pro krajanské projekty vyčleňováno ročně cca 20 mil. Kč.³⁰

Hlavní prioritou je podpora krajanů v zahraničí, nikoliv jejich hromadné přesídlování do ČR. Akce jsou zaměřeny především na údržbu zlepšení technického stavu školních budov a dalších kulturních objektů, udržení české identity v regionu a zlepšení životních podmínek.³¹

Projekty opravy a údržby krajanských objektů byly součástí české zahraniční rozvojové pomoci do roku 2001 včetně. V roce 2002 byly opravy krajanských objektů vyřazeny ze ZRP s poukazem na novou metodiku OECD, která kategorii etnického původu příjemců podpory nezohledňovala, brala v potaz kategorie zemí jen podle výše/níže HDP. Tuto situaci bylo nutno nouzově řešit kvůli rozpracovaným krajanským projektům. Ve spolupráci MZV, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) a Úřadu vlády se podařilo roku 2002 vyčlenit aspoň částku 9,4 milionu Kč na nejnaléhavější úkoly (Rumunsko 2 mil. Kč, Jugoslávie 1,8 mil. Kč, Ukrajina 3,1 mil Kč a Chorvatsko 2,5 mil. Kč). Nouzový stav trval do konce roku 2005, kdy vláda usnesením 1622/2005 konečně schválila program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006-2010.³²

Tento vládní program podporuje krajanské spolky peněžními dary, zasílá učebnice a knihy, vydává potvrzení o příslušnosti k české krajanské komunitě a organizuje a kurzy českého jazyka v Dobrušce. Na základě tohoto usnesení jsou do příslušných zemí také vysílání lektoři českého jazyka.

³⁰ Informace z rozhovoru s paní Bernadetou Vintrovou z Ministerstva zahraničních věcí.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

**Souhrnné plánované výdaje na léta 2006 až 2010 včetně předpokládaného
2% meziročního inflačního nárůstu (v tis. Kč)³³**

	2006	2007	2008	2009	2010	celkem
1.	18 000	18 360	18 727	19 102	19 484	93 673
2.	17 000	17 340	17 687	18 041	18 401	88 469
3.	10 165	10 368	10 576	10 787	11 003	52 899
4.	10 000	10 200	10 404	10 612	10 824	52 040
Celkem	55 165	56 268	57 394	58 542	59 712	287 081

Tyto částky především určeny na:

1. *Krajanský vzdělávací program (každoročně až 15 dvousemestrálních nebo 30 jednosemestrálních pobytů, 60 čtyřtýdenních stipendijních míst v letním jazykovém kursu, přijetí 20 vyučujících z řad krajanů k metodickým pobytům, vyslání 12 českých učitelů ke krajauským komunitám).*
2. *Podpora výuky českého jazyka a literatury v zahraničí včetně vysílání lektorů a učitelů.*
3. *Kulturní projekty krajauských spolků a společností přátel České republiky v zahraničí.*
4. *Údržba a opravy krajauských škol, spolkových domů, drobných památníků a dalších prvků českého kulturního dědictví v zahraničí a asistenční pomoc.³⁴*

Pravidelná finanční podpora konkrétních projektů se řadí do dvou velkých skupin nestátních neziskových organizací. První skupinu zahrnují zahraniční organizace, které mají vztah k ČR (krajauské spolky, společnosti přátel ČR, sdružení bývalých absolventů českých škol, sdružení bohemistů), druhou skupinu tvoří tuzemská občanská sdružení spolupracující se zahraničím. Finanční podpora zahraničním spolkům je poskytována formou peněžních darů, finanční podpora tuzemským

³³ Vláda České republiky [online]. 2006- [cit. 2009-03-07]. Dostupný z

WWW:[http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/468a25824715779dc1257107003089de/9643b9fa3d6e7cccc12571b6006bd6cb/\\$FILE/w051214a.1622.doc](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/468a25824715779dc1257107003089de/9643b9fa3d6e7cccc12571b6006bd6cb/$FILE/w051214a.1622.doc)

³⁴ Tamtéž.

subjektům je poskytována formou dotací.³⁵ Aby právnická osoba mohla získat peněžní dar musí splňovat několik podmínek, které jsou níže uvedeny.

7.1.1. Podmínky získávání finančních prostředků

Nárok na peněžní dar neboli nevratnou finanční výpomoc mají nárok pouze právnické osoby jako jsou zejména krajanské spolky, společnosti přátel ČR, sdružení absolventů českých škol, zájmová sdružení bohemistů v teritoriu apod. Poskytnuté finanční prostředky slouží především na kulturní projekty jako jsou společenské, vzdělávací a kulturní akce, dále na přednášky sloužící k uchování kulturního dědictví nebo na podporu vydávání časopisů. Peněžní dary jsou také určeny na opravy a údržby krajanských budov a objektů, kterými jsou školy, české spolky nebo drobné památníky.³⁶ Žadatel musí věrohodně doložit svoji právní subjektivitu a předložit registraci v příslušné zemi a následně konkrétní projekt podat příslušnému zastupitelskému úřadu ČR. Žádost o poskytnutí peněžního daru posoudí komise MZV ČR a poté jej schválí vláda svým usnesením. Pokud dar krajanskému spolku nebyl komisí schválen, MZV není povinno zdůvodňovat své rozhodnutí.³⁷

Finance jsou poskytovány účelově, tzn. pouze na projekt, který byl předmětem žádosti, a který byl odsouhlasen komisí. Příjemce musí poskytnutí daru řádně uvést do svého účetnictví a na konci roku je povinen vypracovat zprávu o průběhu projektu.³⁸ Veškeré schválené dary jsou uveřejněny na internetových stránkách MZV ČR a sekci „Kultura a krajané“.

7.1.2. Realizované programy MZV na podporu českých krajanů

V rámci vládního programu vyvíjí MZV několik aktivit, které jsou dotovány a slouží na podporu české menšiny v zahraničí. Krajané mají díky tomu možnost realizovat své projekty a vzdělávat se v českém jazyce. Této vládní pomoci je věnována následující část, která nastíní činnosti MZV na pomoc krajanům ve světě.

³⁵ Krajané [online]. [cit. 2009-03-08] www.mzv.cz/public/c0/19/50/72952_14945_Krajanee.pdf

³⁶ Pravidla pro poskytování peněžních darů [online]. 2009- [cit. 2009-03-12] http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajanee/krajanee/penezni_dary_do_zahranici/poskytovani_peneznich_daru.html

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

7.1.2.1. Pomoc při správě kulturních zařízení a škol

Mnoho krajských spolků nevlastní prostory sloužící ke kulturnímu vyžití nebo vzdělávání, a tak musí platit za dlouhodobý pronájem nebo časté opravy a údržby. Díky pomoci od ČR, která je směřovaná na tyto aktivity jsou od roku 1996 poskytovány peněžní dary, avšak hlavní zásluhu na krajské spolupráci má až vládní program z roku 2005, který poskytuje finance na:

- a) *kulturní projekty (např. organizování kulturních, vzdělávacích, společenských akcí, besed, přednášek, které přispívají k uchování českého kulturního dědictví v zahraničí; vydávání časopisů, knih apod.)*

- b) *opravy a údržby krajských škol a jiných spolkových objektů, drobných památníků a dalšího českého kulturního dědictví v zahraničí a na poskytování asistenční pomoci.*³⁹

7.1.2.2. Pomoc v oblasti školství

V mnoha odlehlých koutech, kde žije česká menšina neprobíhá výuka českého jazyka a čeština tak u krajanů často upadá v zapomnění. Někteří Češi stále český jazyk ovládají, ale je zde také mnoho těch, kteří už česky nehovoří. Díky programu MZV a MŠMT týkající se podpory českého kulturního dědictví je krajanům poskytována pomoc v oblasti vzdělávání. Tento program se zaměřuje především na výuku českého jazyka. MZV nabízí více možností vzdělávání v českém jazyce. K některým českým komunitám jsou vysílání lektoři českého jazyka, ale většina krajanů, pokud chtějí na své češtině pracovat, musí z vlastní vůle přijet do ČR a účastnit se kurzů češtiny nebo se přihlásit na studijní pobyt.

³⁹ Pravidla pro poskytování peněžních darů [online]. 2009- [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/krajane/penezni_dary_do_zahranici/poskytovani_peneznich_daru.html

7.1.2.2.1. Letní kurz českého jazyka v Dobrušce

Kurz je určen veškerým zájemcům krajanských komunit v zahraničí a nebere v ohled rozdíl dosažitelnou úroveň jazyka.⁴⁰ Vzdělávací pobyt, který je již 19. rok organizován, se uskutečňuje v obci Dobruška nedaleko Hradce Králové. Tento 14-denní kurz, který slouží osobám starších 18 let, je plně hrazen vládou ČR. Stipendium zahrnuje veškeré náklady na výuku jazyka, stravování, ubytování a také doplňkový poznávací a kulturně osvětový program, v jehož rámci se mohou krajané seznámit s historickými památkami, významnými městy, přírodními krásami, folklorními akcemi i každodenním životem lidí v České republice. Účastníci dostanou i příspěvek na dopravu, který pro Evropany činí 1500 Kč a pro mimoevropské 4500 Kč. Na závěr absolvování kurzu vydává Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy účastníkům osvědčení o absolvování kurzu.⁴¹

7.1.2.2.2. Studijní pobyty na veřejných vysokých školách v ČR

V rámci vládního programu je ročně poskytováno 15 stipendijních míst ke studijním pobytům na veřejných vysokých školách. Stipendia, která jsou v délce jednoho až dvou semestrů jsou určena pro řádné i postgraduální studenty z řad krajanů a jsou zaměřena především na: učitelství českého jazyka a literatury, historie, etnologie, dějiny umění a eventuálně teologie. Přijatým studentům je vypláceno stipendium ve výši 9000Kč měsíčně, jehož součástí jsou náklady na ubytování. Student má stejný nárok na stravné a ubytování jako ostatní studenti ČR. V případě získání trvalého pobytu ztrácejí studenti nárok na stipendium. Po celou dobu studia je poskytována zdravotní péče za stejných podmínek jako studentům a řádným občanům ČR.⁴² Po ukončení studia obdrží studenti vysvědčení nebo potvrzení o absolvování.

⁴⁰ Letní kurz českého jazyka v Dobrušce [online]. 2009- [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/krajane/pomoc_krajanum_ve_skolstvi/letni_kurz_ceskeho_jazyka_v_dobrusce.html

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Semestrální studijní pobyty na veřejných vysokých školách v ČR [online]. 2009- [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/krajane/pomoc_krajanum_ve_skolstvi/semestralni_studijni_pobyty_na_verejnych.html

7.1.2.2.3. Kurz metodiky českého jazyka

Dvou týdně kurz pro učitele z řad českých krajanských komunit se každoročně koná v Praze. Kurz je určen především učitelům českého jazyka z řad krajanů a také redaktorům krajanských medií, knihovníkům z krajanských knihoven, kurátorům krajanských muzeí a dalším aktivistům.⁴³ Účastníkům kurzu je plně hrazena výuka, stravování, ubytování a doprava a dále obdrží finanční příspěvek na osobní výdaje.⁴⁴ Celkem 20 vybraným uchazečům bude účast na kursu uhrazena prostřednictvím vládního stipendia.

Metodický kurz výuky českého jazyka, který během dvou týdnů v září 2007 proškolil dvacet místních krajanských učitelů z osmnácti zemí v aktuální metodice výuky a nabídl jim podněty, na jejichž základě pak ve svém působišti mohou vyučovat češtinu novými metodami. Realizace těchto kurzů a studijních pobytů si vyžádala náklady ve výši cca 4 mil. Kč.⁴⁵

7.1.2.2.4. Lektori působící v krajanských komunitách

Tato forma spolupráce je určena, kteří mají vlastní systém výuky v češtině (např. Rumunsko, Chorvatsko) a dále těm, kteří chtějí pro své členy zajišťovat pravidelnou výuku českého jazyka s cílem na uchování a podporu české identity.⁴⁶

Podle MZV je hlavní myšlenkou projektu „*umožnit přímý kontakt žáků a učitelů z řad české krajanské komunity se současným českým jazykem a metodami jeho vyučování.*“ Vyslaný lektor by měl také metodicky spolupracovat s místními učiteli českého jazyka, vést kursy pro dospělé, spolupracovat s krajanským tiskem a folklorními soubory, rozvíjet kulturní život krajanů a v neposlední řadě pracovat s dětmi a mládeží.⁴⁷ Příslušný krajanský spolek musí pro vyslaného učitele zajistit

⁴³ Kurz metodiky výuky českého jazyka [online]. 2009- [cit. 2009-03-14] http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/krajane/pomoc_krajanum_ve_skolstvi/ku_rz_metodiky_vyuky_ceskeho_jazyka.html

⁴⁴ Kurz metodiky výuky českého jazyka [online]. 2009- [cit. 2009-03-14] http://www.dzs.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=187&

⁴⁵ Krajane [online]. 2009- [cit. 2009-03-20] www.mzv.cz/public/c0/19/50/72952_14945_Krajane.pdf

⁴⁶ Vysílání učitelů ke krajanským komunitám [online]. 2009- [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/krajane/pomoc_krajanum_ve_skolstvi/vy_silani_ucitelu_ke_krajanskym_komunitam.html

⁴⁷ Tamtéž.

pracovní a životní podmínky a využít jeho schopnosti při organizaci aktivit pořádaných konkrétním spolkem. Hostitelská krajanská komunita musí zajistit dostatečný počet žáků a předložit koncepci aktivit týkající se českého jazyka a kultury, na kterých by se měl lektor podílet. Uchazeč musí odeslat přihlášku, přidat stručný životopis, kde zdůvodní svoji motivaci pracovat v krajanské komunitě a přiložit kopii vysokoškolského diplomu.⁴⁸

Dle údajů MZV je v současnosti vysláno 13 učitelů českého jazyka do těchto zemí: Argentina (2), Brazílie (2), Chorvatsko (2), Německo (1), Paraguay (1), Rumunsko (1 + 2 s výjezdy do Srbska), Rusko (1), Ukrajina (1).⁴⁹ Veškeré náklady spojené s prací lektora jsou hrazeny vládou ČR.

7.1.2.3. Propagace krajanů

Mimo oblast vzdělávání a finanční pomoci při spravování krajanských objektů se MZV podílí i na jiných aktivitách, které souvisejí s problematikou krajanů. Prostřednictvím podpory časopisu České listy, rozhlasovým vysíláním a krajanským webovým portálem se MZV snaží krajany nejen informovat o aktuálním dění, ale také jim více přiblížit ČR a dát jim prostor k vlastní prezentaci. Cílem této propagace je rovněž ukázat obyvatelům ČR, že i v zahraničí žijí Češi, kteří vedou úspěšně život i za hranicemi našeho státu.

7.1.2.3.1. Časopis „České listy“

Tento měsíčník, který od roku 2000 finančně podporuje MZV, píše o české krajanské problematice a je rozeslán na více než šest set adres po celém světě. Od roku 2007 je také aktualizován v internetové podobě. Periodikum o více než dvaceti stranách je distribuováno na zastupitelské úřady ČR v zahraničí, krajanským spolkům, společností přátel ČR i jednotlivým zájemcům z řad české i cizí odborné veřejnosti,

⁴⁸ Podávání přihlášek na výběrová řízení na učitele u krajanů [online]. 2009- [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: http://www.dzs.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=259&

⁴⁹ Vysílání učitelů ke krajanským komunitám [online]. 2009- [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/krajane/pomoc_krajanum_ve_skolstvi/vy_silani_ucitelu_ke_krajanskym_komunitam.html

kteří mají zájem o historii a současné dění v ČR.⁵⁰ Přičemž největší zacílení je na krajanskou komunitu v zahraničí.

Informace, které České listy přinášejí svým čtenářům se týkají především významných událostí, aktualit z domova, činnosti krajanů v zahraničí, české kuchyně, různých výročí a jubileí apod.⁵¹ Díky časopisu se mohou krajané mimo jiné seznámit prostřednictvím článků se současnou podobou češtiny.

7.1.2.3.2. Rozhlasové vysílání

MZV finančně podporuje rozhlasové vysílání do zahraničí prostřednictvím Radia Praha, které má státně-propagační a informační funkci. Vysílání má u nás dlouholetou tradici, funguje už od roku 1936 a zabývá se jím Český rozhlas 7 – Radio Praha v rámci Koncepce zahraniční politiky, schválené vládou v roce 1999. Vysílání je však určeno nejen pro propagaci ČR, ale slouží také krajským komunitám, kteří tak mají možnost slyšet češtinu ve vzdálených oblastech světa na krátkých vlnách a na internetu.⁵² Primárním cílem tohoto vysílání je *"poskytování kvalifikovaných a objektivních informací o politickém, ekonomickém, kulturním a celospolečenském vývoji v ČR v souladu s koncepcí zahraniční politiky České republiky"*.⁵³ Rádiové vysílání do zahraničí je realizováno v několika jazycích – angličtině, němčině, francouzštině, španělštině, ruštině a češtině. Od roku 1994 má Radio Praha vlastní webové stránky, jejichž cílem je zpřístupnit vysílání v textové i zvukové podobě.⁵⁴

7.1.2.3.3. Krajane.net

Tento portál, který byl uveden do provozu v roce 2004 slouží ke komunikaci mezi krajanými s domovem i mezi sebou navzájem. Na webových stránkách se můžou návštěvníci dočíst novinky z krajanského prostředí a díky jednotlivým rubrikám, které zahrnují adresy spolků, kontakty na krajanský tisk, poradnu k právním vztahům

⁵⁰ České listy [online]. 2009- [cit. 2009-03-28]. Dostupný z WWW:

<http://old.mzv.cz/www/mzv/default.asp?ido=8968&idj=1&amb=1&trid=1&prsl=&poccl=5>

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Rozhlasové vysílání do zahraničí [online]. 2009- [cit. 2009-03-28]. Dostupný z

WWW: <http://old.mzv.cz/www/mzv/default.asp?ido=8969&idj=1&amb=1&ikony=False&trid=1&prsl=False&poccl=>

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

(občanství, pobyt) vyhledat mnoho užitečných informací týkající se Čechů v zahraničí. Portál je spravován jak v českém jazyce, tak i v jazyce anglickém a jeho provozovatelem je Český rozhlas 7 – Radio Praha.⁵⁵

7. 2. Ostatní instituce v rámci spolupráce

Jediným činným orgánem státní správy ČR, který spolupracuje s českou menšinou v srbském Banátu je Královéhradecký kraj. V rámci jeho zahraničních vztahů a partnerských regionů již pátým rokem úspěšně spolupracuje s krajany s Srbsku.

7.2.1. Královéhradecký kraj

Od roku 2004 Královéhradecký kraj podporuje dvě české obce v srbském Banátu. Hradec Králové podepsal na základě dlouhodobých přátelských vztahů deklaraci, jejíž cílem je spolupráce tří evropských měst – obec Čermná nad Orlicí, obec Kruščica a Češko Selo.

Hlavní oblasti kooperace jsou následující:

Oblast školství a tělovýchovy

Navázání partnerství mezi jednotlivými vzdělávacími institucemi a sportovními oddíly, s cílem:

- *organizování výměnných pobytů dětí a studentů,*
- *organizování žákovské a studentské praxe,*
- *organizování výměny zkušeností mezi jednotlivými subjekty,*
- *organizování společných sportovních soustředění,*
- *účast na sportovních akcích, organizovaných partnerskými oddíly.*

Oblast veřejné správy:

- *výměna zkušeností v uspořádání a práci veřejné správy,*
- *společná účast v mezinárodních projektech Evropské unii,*

⁵⁵ Portál pro krajany [online]. 2009- [cit. 2009-04-02]. Dostupný z WWW: <http://old.mzv.cz/www/mzv/default.asp?id=27051&ido=8749&idj=1&amb=1>

- *výměna zkušeností s procesem regionalizace.*

Oblast zdravotnictví a humanitární pomoci:

- *vytvoření fondu na pomoc občanům v těžké zdravotní a sociální situaci,*
- *pomoc těm kteří v České republice požádali o trvalý pobyt při začleňování do občanské společnosti.*

Oblast hospodářství:

- *navázání obchodní spolupráce mezi firmami v oblasti průmyslu a zemědělství,*
- *vzájemná podpora projektů rozvoje infrastruktury obcí.*

Oblast kultury

- *navázání spolupráce kulturních spolků, neziskových organizací, organizace společných kulturních událostí.⁵⁶*

Obec Čermná nad Orlicí spolupracuje s českými krajany v Srbsku už od roku 2002, avšak od roku 2004 je kooperace pod záštitou Královéhradeckého kraje, srbských měst Bela Crkva a Vršac, města Hradce Králové, dále pod Federací měst a obcí Srbska, Matice České sídlící v Bele Crkve, velvyslanectví ČR v Srbsku a v poslední řadě pod záštitou Svazu měst a obcí ČR.

8. Využití peněžních prostředků

V konečné praktické části bude sledováno využití darovaných finančních prostředků z rozpočtů MZV i Královéhradeckého kraje. Cílem této části je poukázat na praktickou stránku spolupráce, její vývoj a částky, které byly krajanům poskytnuty.

První snahy vzájemné spolupráce mezi krajany v Srbsku a MZV ČR se datují do roku 1997. Po návštěvě zástupců Ministerstva zahraničních věcí a Velvyslanectví ČR v Bělehradě u krajanů v obci Bela Crkva a okolí bylo rozhodnuto zařadit do plánu

⁵⁶ Materiál poskytnutý od Královéhradeckého kraje

oprav na rok 1998 výstavbu sanitárního uzlu v kulturním domě v centru obce a pak v opravách pokračovat. Bohužel pro zhoršenou politickou situaci v Kosovu, která vyvrcholila nakonec válkou, bylo možno první pomoc krajanům v Srbsku poskytnout až v roce 2000. V té době byl sice v kulturním domě již postaven nový sanitární uzel, ale bylo potřeba provést ještě několik dalších nutných úkolů jak na opravě kulturního domu, tak i na místním kostele Sv. Anny, kde příspěvek České republiky doplnily příspěvky rakouských, německých a švýcarských humanitárních organizací. Práce pokračovaly po etapách, daných přidělenými finančními prostředky, po dobu pěti let až do roku 2004.

V roce 2000, tj. hned v prvním roce vzájemné spolupráce, byla na kulturním domě v Bele Crkve položena nová střecha, včetně klempířských prvků. Byla také vyměněna okna do ulice, opravena a natřena fasáda na domě i na faře a byla staticky zajištěna klenba kostela. Následující rok bylo zrekonstruováno jeviště v sálu, opraven vstup do domu, osazena nová vrata na ulici, položena dlažba v průjezdu, sál i knihovna byly vymalovány a částečně obloženy dřevem a byla zařízena kancelář Matice. Pan Škornička, který byl svého času předseda jak České besedy, tak i Matice české byl z česko-srbské spolupráce velice nadšen. „*Jsmo nesmírně vděčni České republice, která projevila o nás zájem. Tehdá nám hodně pomohli s renovacemi Českého domu, už to tam bylo všechno dost staré, ale my jsme na opravu neměli peníze.*“

V roce 2002 byly zahájeny práce na přestavbě kuchyně v Českém domě a na opravě věže kostela Sv. Anny, kde hrozilo zřícení kříže. Z velké části byla renovace věže financována z rozpočtů MZV, ale podle slov pana Aloise Huberta byly některé peníze zpronevěřeny. „*Celé to organizoval pán Votípka, který tou dobou byl předseda kostelního výboru. To on to celé organizoval. Zaplatili firmu, ale nic neudělali. Nakonec jsem tam nahoru musel já vylézt a pomáhat s opravou.*“ Korupce, které se dopouští lidé ve vedení českých spolků, je zde poměrně velký problém, hlavně v Bele Crkve, konkrétně v Matici české. Vzniká tím vzájemná závist a nedůvěra.

Během dalšího roku byly českou firmou z Krnova, Rieger-Kloss Varhany, s.r.o., opraveny staré varhany v kostele a pokračovalo se na opravě věže kostela. Celá rekonstrukce Českého domu byla dokončena v roce 2004. Byla přistavena nová klubovna dokončena kuchyně včetně základního vybavení, byl nakoupen nábytek do sálu i do klubovny. Na věži kostela bylo dokončeno oplechování, svody a okapy.

Dokončením opravy kulturního domu v Bele Crkve vznikl sál pro 150 osob, který využívají ke svým akcím všechny besedy z Matice české. Důležitou investicí bylo vytvoření klubovny, kde se vyučuje český jazyk. Bohužel prostory nejsou Čechy hojně využívány, slouží pouze k příležitostným akcím nebo pro srbské obyvatele, kteří zde pořádají například svatby nebo veselky.

K velké změně, co se týče spolupráce s krajany a finanční pomoci došlo v roce 2005, kdy byl schválen program na podporu českého kulturního dědictví. V letech 2006 až 2009 směřovala do Srbska finanční podpora od MZV v celkové hodnotě 2.022.350Kč. Jednotlivé částky, které v tomto období putovaly na pomoc krajanům jsou uvedeny v následující tabulce:⁵⁷

Rok	Spolek	Částka
2006	Matice česká	-
	Česká beseda Bela Crkva	-
	Česká beseda Kruščica	120000
	Česká beseda Češko Selo	120000
	Češi Jižního Banátu, Bela Crkva	-
2007	Matice česká	90000
	Česká beseda Bela Crkva	100000
	Česká beseda Kruščica	80000
	Česká beseda Češko Selo	80000
	Češi Jižního Banátu, Bela Crkva	250000
2008	Matice česká	-
	Česká beseda Bela Crkva	190000
	Česká beseda Kruščica	67000
	Česká beseda Češko Selo	50000
	Češi Jižního Banátu, Bela Crkva	255000
2009	Matice česká	-
	Česká beseda Bela Crkva	61750
	Česká beseda Kruščica	154850
	Česká beseda Češko Selo	66500
	Češi Jižního Banátu, Bela Crkva	337250
Celkem		2022350

Peněžní dary byly zpravidla využity na různé rekonstrukce a opravy krajanových objektů jako jsou České domy, kostely, nebo škola v Kruščici. V Češku Selu začali

⁵⁷ Peněžní dary do zahraničí [online]. 2009- [cit. 2009-04-12]. Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/krajane/penezni_dary_do_zahranici/index.html

krajané v roce 2006 za finanční pomoci Královéhradeckého kraje a MZV budovat vlastní etnické muzeum. Dříve to byla škola, ale v současnosti je zde spousta exponátů týkající se venkovského života krajanů. K vidění jsou například staré kolovraty, zemědělské nástroje, porcelán, máselnice, knihy nebo hudební nástroje. V současné době ve stejné budově jako je muzeum budují Češi i ubytovnu sloužící jak pro různé delegace, které pravidelně krajany navštěvují, tak i pro turisty, kteří do těchto končin zatoulají.

Značná část peněžních darů je také určena na financování vyslaného lektora češtiny. Jako první zde působil mladý učitel Roman Grossman, který zde strávil celkem 3 roky. „Z počátku to bylo pro mě jako dobrodružství, ale po třech letech výuky to vnímám jako poslání.“, vysvětluje své působení v Srbsku. Ze začátku bydlel v Bele Crkve odkud dojížděl za dětmi do Kruščice a Češka Sela, ale později se kvůli neshodám s vedením Matice české odstěhoval do Ablianu. Výuka češtiny probíhá ve večerních hodinách a dochází na ni i starší občané. Později byl spíše ve spolupráci s Vlastenkou Krišan ve sdružení Češi jižního Banátu. Jeho snahou nebylo pouze doučovat český jazyk, ale snažil se také o pozvednutí české kultury. Díky jeho iniciativě byl založen fotbalový klub FK Ablian, který však později kvůli absenci hráčů přestal fungovat. Staral se také o opravy kostela i besedy, vedl divadelní kroužek a pro obyvatele Českého Sela zařídil zavedení telefonu. V létě 2001 pomohl zprostředkovat návštěvu ČR čtyřiceti dětem z Banátu a díky jeho iniciativě byla uspořádána finanční sbírka na operaci dvou krajanů.⁵⁸ Poslední rok svého působení už však neučil a staral se spíše o různé podnikatelské, vzdělávací i humanitární projekty. Většina krajanů vnímá jeho pobyt velice kladně a rádi na něj vzpomínají. Avšak někteří Češi mu zazlívají jeho poslední rok působení. „Gross se později věnoval více činností Vlastenky než učením.“, říká paní Hubertová, která se do Srbska provdala a žije zde už přes 30 let. Díky stálým nešvarům s Maticí českou po 3 letech definitivně odešel.

Během následujících let zde vyučovaly češtinu ještě 3 učitelky z řad ČR, ale jejich působení v oblasti Banátu nebylo příliš dlouhé. V současné době dojíždějí za krajany do Srbska lektoři z Rumunska, kteří tam rovněž působí u českých komunit.

⁵⁸ Krajané na Balkáně [online]. 2009- [cit. 2009-04-16]. Dostupný z WWW: <http://old.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?ido=8989&idj=1&amb=1&trid=1&prsl=False&pocc1=5>

Jmenovitě se jedná o Jaroslava Svobodu, který s přestávkami učí v rumunském Banátu téměř 10 let a Petra Skořepu.

Finanční dary poskytnuté českým krajanům v Srbsku slouží také k podpoře bulletinu „Listy jižního Banátu“, který vydává sdružení Češi jižního Banátu v čele s Vlastenkou Krišan. Díky tomuto věstníku, který začal vycházet v roce 2000 mají krajané přehled o aktuálním dění české menšiny. Bohužel podle slov zakladatelky tohoto sdružení se málo zapojuje mladá generace. „Jsou pasivní a nemají žádný zájem.“ Říká Vlastenka. Jejich pasivita se promítá i do možnosti studia v ČR. MZV dvakrát do roka vyčlení dotaci na studium v ČR, ale navzdory tomu, že jim vše hraří stát, se nikdo nepřihlásí. „Bojí se nové zkušenosti a neví jak by byli u nás vnímáni.“ Vysvětluje nezájem mladé generace Vlastenka Krišan.

Vedle MZV má velkou zásluhu, co se týče podpory krajanů, Královéhradecký kraj. Zpočátku to byly kontakty farní charity v Třebechovicích nad Orebem s českou menšinou, prostřednictvím Romana Grossmana, který se stal koordinátorem veškerých projektů. Později se přidala obec Čermná nad Orlicí a v roce 2004 zaštil tuto spolupráci Královéhradecký kraj, který od roku 2001 podporoval Češko Selo. Deklarace zajišťovala pomoc obcím Kruščica a Češko Selo.

V rámci spolupráce bylo podpořeno několik projektů, které Čechům výrazně pomohly. V roce 2007 poskytnul kraj obci Češko Selo dar v hodnotě 50 tisíc korun na rekonstrukci školy a na vybudování etnického muzea. V téže roce byl schválen finanční dar v hodnotě 1.530 eur na zřízení internetového připojení v Češku Selu, které slavnostně otevřel hejtman Královéhradeckého kraje. Finanční podpora směřovala také na pořízení dětského hřiště v obci Kruščica. Byl také realizován projekt na údržbu travnatých ploch v obci Češko Selo a kraj také podporuje mimoškolní aktivity dětí a mládeže (pořízení fotbalových dresů). Velká část finančních prostředků směřuje mladé české krajanice Kristině Tesar, která dostala od Hradce Králové stipendium. Tato rodačka z Češka Sela nastoupila v roce 2006 do kvinty na Biskupské gymnázium v Hradci Králové. Bydlí v Církevním Domově mládeže v Kuklenách a během víkendů se jí ujímá česká rodina v Blešně. Dívka dostává od kraje každoročně 90 tisíc korun na pokrytí veškerých nákladů, za to musí vždy předložit své vysvědčení. Její rodiče na ni můžou velice pyšni, jelikož je velmi cílevědomá, má výborný prospěch a nadání na jazyky a mimo to se ještě věnuje mnoha mimoškolním aktivitám. Kristína měla

tu výhodu, že ještě než jela studovat do Čech, uměla dobře česky. Jinou situaci zažila Karolina Bodnerova, která se v roce 2005 účastnila kurzu českého jazyka v Dobrušce. *„Doma jsme nikdy nemluvili česky, když jsem ale přijela poprvé do České republiky, líbil se mi ten jazyk i kultura, a tak jsem si řekla, že se jazyk naučím, abych se domluvila s lidmi.“*, říká osmnáctiletá slečna, která plánuje příštího roku studovat na Karlově Univerzitě v rozhovoru s Milenou Štráfeldovou pro Český rozhlas 7.⁵⁹

Každoročně jezdí do srbských obcí zástupci kraje, včetně hejtmana, kteří zpravidla přijíždí na pozvání od místních krajanů ku příležitosti k některému z projektů. Naopak Češi jsou častými hosty i u nás. Pravidelně jezdí do obce Čermná nad Orlicí, se kterou kooperují, kde projednávají budoucí možnosti vzájemné spolupráce. Návštěvy České republiky však nejsou pouze pracovního rázu. Sdružení Češi jižního Banátu pořádá každým rokem zájezdy do naší vlasti. Výlet je určený všem, ale zpravidla mají přednost lidé, kteří pomáhají v kostele, v Matici české nebo ve sdružení Vlastenky Křišan. Náklady na cestu si musí hradit sami krajané, ale u nás se jich ujímá město Hluboká nad Vltavou, která jim hradí pobyt i stravování. V programu je nejčastěji návštěva Prahy nebo výlet do Českého Krumlova.

⁵⁹ Krajané ze srbského Banátu se v Dobrušce učili češtinu [online]. 2009- [cit. 2009-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www.radio.cz/cz/clanek/70366>

9. Závěr

Krajané jsou v srbském Banátu více než dvě stě let a jejich formování se utváří dodnes. Během celé existence byly na českou menšinu vyvíjeny odlišné kulturní a asimilační tlaky, které vedly k utváření vlastní identity. Mnoho českých prvků, jako je jazyk, kultura nebo náboženství si krajané dochovali, ale ne všichni mají k češtví přímý vztah. Česká menšina se začala výrazně měnit v 50. letech 20. století, kdy začalo docházet ke smíšeným sňatkům s většinovým srbským obyvatelstvem. Začátkem 70. let byla zrušena i pravidelná česká škola a díky absenci stálého českého lektora nemají krajané každodenní kontakt s češtinou, která v posledních letech velice upadá. Největší vliv na češtinu bylo dlouhé soužití s jinoetnickým obyvatelstvem, kterému však nelze zabránit. Především v městě Bela Crkva, kde je největší koncentrace smíšeného manželství. Většinu tvoří potomci několikáté generace, kteří jsou sice pokrevně spjati se svými předky, ale české zvyky a tradice už téměř nedodržují. Odlišná situace je v obcích Kruščica a hlavně v Češku Selu, kde se stále klade velký důraz na českou kulturu. Dodržují české tradice, zvyky a vaří zásadně česká jídla. Jejich zájem o češtví je znám i díky velice dobře dochované úrovni českého jazyka. Nejsilnější české cítění mají krajané spravující krajanské spolky, jako jsou České besedy, Matice česká a sdružení Češi jižního Banátu. Organizují různé akce pro krajany a snaží se tak udržet češtví, tj. jazyk, tradice, zvyky, folklor a identitu.

Od roku 1997, kdy Česká republika navázala spolupráci s českou menšinou v Srbsku prostřednictvím MZV, které se celosvětově věnuje podpoře českých krajanů, putují do oblastí Banátu finanční dary. Peněžní prostředky tak do značné míry napomohly zviditelnit českou menšinu v kraji. Dary pomáhají krajanům v několika oblastech, které by si bez vládní pomoci nemohli obstarat a tím by docházelo k útlumu české kultury. Finanční prostředky využívají nejen na renovace a opravy starých objektů sloužící české menšině, ale díky poskytnutým darům mohou také vykonávat aktivity sloužící k posílení českého povědomí. Spolupráce tak má na krajany, co se týče udržování češtví, pozitivní vliv. Díky programům MZV, které se týkají podpory českého jazyka, využívají krajané studijní pobyty v Dobrušce a jedna dívka díky spolupráci s Královéhradeckým krajem studuje úspěšně již 4. rokem gymnázium v Hradci Králové.

Během mého výzkumu jsem se však setkal i s negativní stránkou česko-srbské spolupráce, která se týká přerozdělování darovaných finančních prostředků. Podle některých místních zdrojů se v českém spolku Matice česká v Bele Crkve v poslední letech navzájem volí do funkcí stále ti samí lidé, kteří část z darovaných peněz, které se mají rozdělit mezi jednotlivé České besedy, používají i pro soukromé účely. Chybí zde řádná kontrola poskytovaných financí a možnost zapojení nových lidí.

Z toho vyplývá, že spolupráce s Českou republikou má díky peněžním darům pozitivní vliv na udržování české kultury. Krajané tak díky poskytnutým financím mohou česky vysílat v místním rádiu, vydávat vlastní bulletin a čas od času pořádat při různých příležitostech veselky v Českých domech. Díky vyslaným lektorům a studijním pobytům v ČR mají krajané možnost vzdělávat se v českém jazyce. Bohužel je zde problém kontroly peněžních toků, a tak má spolupráce i svoji negativní stránku. V důsledku toho nejsou krajané tak družní jako minulých dobách, jelikož určitá preferovaná skupina upřednostňuje vlastní zájmy před potřebami většiny krajanů. Díky špatnému vedení Matice české se krajané tolik nescházejí, a proto nemluví mezi sebou tolik česky. Tyto negativa se vztahují především na peněžní dary posílané z MZV, kde neexistuje důkladná kontrola využití těchto financí. Dary od Královéhradeckého kraje, které jsou určeny do obcí Češko Selo a Kruščica, kde panuje větší soudržnost a důvěra, jsou více účelové a díky pravidelným návštěvám delegací jsou kontrolovány.

K určitému zlepšení by mohlo dojít, kdyby se do vedoucích funkcí zapojovali nový a mladí perspektivní lidé, kteří by ale museli být motivováni určitou peněžní odměnou. Tím by byl větší zájem a mohlo by se do krajanského dění zapojit více lidí. Dalším návrhem je průkaznější kontrola finančních darů, které do srbského Banátu putují od MZV. Několikrát do roka by měly dojíždět kontrolní pracovníci, kteří by dohlíželi na využívání peněžních prostředků.

10. Seznam použité literatury

- 1) Materiál z Československého ústavu zahraničí, Češi a Slováci v zahraničí. Text: dr. Josef Kolínský, ředitel ČSÚZ
- 2) ŠTĚPÁNEK, Václav. Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. Národopisná revue, Strážnice, Ústav lidové kultury. ISSN 0862-8351, 2003, vol. XIII, no. 1
- 3) V Kruščici na malém vršíčku, [online]. [cit. 2009-01-16]. Dostupný z: <http://www.navychod.cz/?req=article&id=457>)
- 4) MATUŠEK, Josef. Češi v jihoslovanských zemích. Archiv Česká beseda Bela Crkva.
- 5) HEROLDOVÁ, Iva - Vystěhovalectví do jihovýchodní Evropy In: ČEŠI V CIZINĚ. (Podrobný popis českých osad v Chorvatsku, Bosně a srbském Banátu).
- 6) Srbsko: Základní informace o teritoriu . [online]. [cit. 2009-02-29]. Dostupný z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/srbsko-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000798/>
- 7) Vojvodina: základní informace. [online]. [cit. 2009-02-30] Dostupný z: http://www.newbalkan.com/index.php?prezentace/staty_regiony/®ion=6
- 8) Propagační materiál Matice České. Matice Česká - Česká Beseda 1922-2002.
- 9) Srbští krajané pořádají Dny české kultury. . [online]. [cit. 2009-03-07] Dostupný z: http://krajane.radio.cz/cs/article_detail/470
- 10) Vláda České republiky [online]. 2006- [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW:[http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/468a25824715779dc1257107003089de/9643b9fa3d6e7cccc12571b6006bd6cb/\\$FILE/w051214a.1622.doc](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/468a25824715779dc1257107003089de/9643b9fa3d6e7cccc12571b6006bd6cb/$FILE/w051214a.1622.doc)
- 11) Kurz metodiky výuky českého jazyka [online]. 2009- [cit. 2009-03-14] http://www.dzs.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=187&
- 12) Krajané ze srbského Banátu se v Dobrušce učili češtinu [online]. 2009- [cit. 2009-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www.radio.cz/cz/clanek/70366>
- 13) www.mzv.cz

